

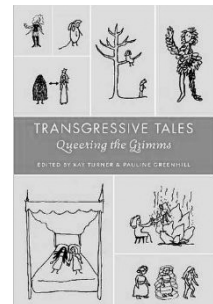
Prvi dio zbirke koji, između ostaloga, sadrži rasprave o napuljskom dijalektu, te predgovore i posvete iz spomenutih *Ugodnih noći* i Basileove zbirke *Lo cunto de li cunti* (Priča nad pričama, 1634.–1636.), otvara uvodni tekst Suzanne Magnanini u kojemu se naglašava osobito poimanje autorstva i bajke u 16., 17. i 18. stoljeću. Magnanini se, također, osvrće na tenziju između čitateljskog/pripovjednog užitka u bajkama i njihove negativne društvene valorizacije (u javnoj percepciji figuriraju kao frivolne, čak i nemoralne priče, inferiorne novelama kakve je pisao Boccaccio), te na odnos bajke i drugih žanrova s elementima nadnaravnoga, napose viteške epike.

U uvodnom tekstu Ruth Bottigheimer, koji otvara drugi dio zbirke, najvećim dijelom sačinjen od predgovora, posveta i komentara samih autora bajki (Perrault, Marie-Catherine d'Aulnoy, Charlotte Rose de La Force i dr.), naglašava se utjecaj talijanskih zbirki na tradiciju bajke u Francuskoj (Straparolina je zbirka, primjerice, od 70-ih godina 16. do početka 17. stoljeća tiskana čak 16 puta). Međutim, moda pričanja i pisanja bajki u Francuskoj bitno je drukčija u odnosu na Italiju. Važnu ulogu u razvoju žanra i širenju njegove popularnosti imaju pomodni književni saloni u kojima se često održavaju natjecanja u pričanju/pisanju bajki. Nadalje, pisane su bajke (napose one francuskih spisateljica) često "uokvirene", odnosno integrirane u dulje pripovijesti i romane, a na važnosti dobiva i njihova poučna komponenta (štoviše, bajke često nastaju kao ilustracije pojedinih maksima i poslovice).

Bez obzira na to što mislili o "novoj" povijesti bajke Ruth Bottigheimer na kojoj velikim dijelom počiva *Fairy Tales Framed*, teško je osporiti vrijednost, pronicljivost i inovativnost ove zbirke koja, smještajući u prvi plan ranije zanemarene peri- i epitekstualne sadržaje, otvara intrigantno područje istraživanja i poziva na propitkivanje uvriježenih stavova o razvoju, statusu i recepciji bajke. Raznovrsnost primarnih materijala (čiji prijevodi na engleski jezik već sami po sebi zaslužuju svaku pohvalu) u kombinaciji sa zanimljivim i informativnim esejima i bilješkama tvori impresivan tekstualni korpus i poticajan teorijsko-metodološki model koji će zacijelo poslužiti kao polazište za brojna buduća istraživanja tog popularnog žanra.

Nada Kujundžić

Transgressive Tales. Queering the Grimms,
ur. Kay Turner i Pauline Greenhill, Wayne
State University Press, Detroit 2012., 358 str.

Nevelika istraživačka niša smještena na presjecištu folkloristike i teorije i povijesti književnosti koju bismo provizorno mogli označiti opisnom odrednicom studija o bajkama ili istraživanja bajki (*fairy-tale studies*) do sada se najvećim dijelom napa-

jala na naizgled nepresušnom izvoru zbirke priča (bajki, šaljivih pripovijesti, priča o životinjama itd.) *Kinder- und Hausmärchen* (Dječje i kućne bajke, 1812/15.–1857.), koju su priredili Jacob i Wilhelm Grimm. Od samih početaka znanstvenog istraživanja bajki, Grimmove inačice sustavno plijene pozornost služeći kao poligon za raznolika čitanja i razvoj metodološke aparature i teorija o bajkama, pa i kraćim pripovjednim žanrovima i usmenoj književnosti općenito. Da desetljeća interpretativne gimnastike nipošto nisu iscrpila sve mogućnosti tumačenja te iznimno utjecajne i popularne zbirke dokazuje i zbornik radova *Transgressive Tales: Queering the Grimms*, koji urednički potpisuju Pauline Greenhill i Kay Turner. Objavljen u specijalističkoj biblioteci posvećenoj istraživanju bajki nakladničke kuće Wayne State University Press, zbornik *Transgressive Tales* kulminacija je dvanestogodišnje suradnje uredničkog dvojca Greenhill i Turner, usmjerene na povezivanje folkloristike s jedne te feminističke i *queer* teorije s druge strane.

U interpretaciji Greenhill i Turner, značenjski mnogostruk pojam *queer* ne odnosi se samo na nenormativne prikaze roda, spola i seksualnosti (tj. transgresiju konvencionalnih granica roda, spola i seksualnosti), već na sve oblike marginalizacije i odstupanja od norme (transgresija granica obitelji, društvenih skupina, pa čak i vrste). Bajka kao žanr, smatraju urednice, osobito je prijemčiva za *queer* teoriju jer je i sama *queer* u svakom smislu te riječi: čudna, čudesna, očuđujuća, ambivalentna, prepuna prikaza “drukčijih”, marginaliziranih likova koji, primjerice, vlastiti rodni identitet skrivaju ispod ogrtača od životinjskog krzna ili viteškog oklopa, ili pak ljudski identitet (privremeno) zamjenjuju životinjskim. Nadalje, gledan kroz prizmu *queer* teorije, žanr bajke, tradicionalno vezivan uz heteroseksualnu romansu i percipiran kao sredstvo pouke i promicanja tzv. tradicionalnih društvenih vrijednosti, otkriva se kao sredstvo transgresije i subverzije heteronormativnosti.

Sama po sebi, *queer* interpretacija bajki ne predstavlja novinu, no zbirka *Transgressive Tales* ipak je inovativna u odabiru tradicionalnih bajki kao glavnog istraživačkog fokusa. Naime, dosadašnja *queer* teorija najvećim se dijelom bavila suvremenim (feminističkim) adaptacijama i reinkrijacijama koje svjesno posežu za nenormativnim prikazima roda i seksualnosti (npr. djela Jeanette Winterson; zbirka poezije Olge Broumas *Beginning with O*, 1977.; zbirka priča Emme Donoguhe *Kissing the Witch: Old Tales in New Skins*, 1997.; zbirke Petera Cashorala *Fairy Tales: Traditional Stories Retold for Gay Men*, 1995. i *Gay Fairy and Folk Tales: More Traditional Stories Retold for Gay Men*, 1997. i dr.). Iako ni suvremene reinkrijacije ne ostaju sasvim izvan granica radova okupljenih u ovome zborniku, u središtu njihova interesa ipak su “klasične” bajke objavljene u Grimmovoj zbirci.

Trinaest radova – od toga jedanaest znanstvenih radova i dvije priče – od kojih je sazdana ova vrijedna i intrigantna zbirka predstavljeno je unutar četiriju tematskih blokova. Tekstove komplementiraju neobične (*queer*?) i duhovite crno-bijele ilustracije Bettine Hutschek od kojih svaka predstavlja mali strip koji jednostavno a učinkovito sažima sadržaj priče koja se u pojedinom radu analizira.

Četiri rada okupljena u prvome tematskome bloku posvećena su ženskim likovima u Grimmovim pričama i načinima na koje oni destabiliziraju normativne definicije roda i seksualnosti. Tema priloga Cristine Bacchilege šaljive su pripovijesti “Mudra Marica” i “Mudra Jelka” (nazivi Grimmovih priča navode se prema: Jacob i Wilhelm Grimm. 2009. *Sabrane priče i bajke*. Preveli Viktor Kralj i Bojana Zeljko-

Lipovšćak. Zagreb: Mozaik knjiga), čije junakinje autorica sagledava u kontekstu tradicije likova varalica (*trickster*), prepoznajući u njihovim apetitima (mogući simbol gladi za alternativnim postojanjem) subverziju heteronormativnog patrijarhata. Rad Kevina Goldsteina također se bavi figurom koja nadilazi heteronormativne i patrijarhalne okvire: riječ je o starici/mudroj ženi/primalji/vještici iz bajke “Gušćarica na studencu”. Posebna pozornost posvećuje se odnosu starice i eponimske gušćarice u kojem Goldstein prepoznaje model alternativne ljubavi i obitelji. Rad Jeane Jorgensen sagledava rodne uloge i obiteljske odnose u trima Grimmovima pričama koje pripadaju tipu ATU 451. *The Maiden Who Seeks Her Brothers* (Djevojka koja traga za svojom braćom): “Dvanaestorica braće”, “Sedam gavranova” i “Šest labudova”. Čitajući spomenute priče usporedno s tematsko srodnim arapskim pričama te u kontekstu biografije braće Grimm, Jorgensen u njima pronalazi suptilnu kritiku heteroseksualnog braka i nuklearne obitelji. Predmet promišljanja priloga Margaret R. Yocum priče su koje pripadaju tipu ATU 510B. *Peau d’Asne* (Magareća koža). Središnji dio rada čini pomna jezična analiza bajke “Kosmata”, Grimmove varijante spomenutog tipa, koja pokazuje kako uporaba osobnih zamjenica koje se odnose na protagonisticu odražava promjene njenog identiteta (nadilaženje opozicija dijete/djevojka, muško/žensko i ljudsko/neljudsko).

Drugi tematski blok objedinjuje tri rada koja analiziraju suvremene feminističke i *queer* reinkripcije Grimmovih bajki. Kimberly J. Lau osvrnula se na tri inačice priče o uspavanoj ljepotici: Basileovu, Perraultovu i Grimmovu, te na priču Angele Carter “Gospodarica kuće ljubavi” (1979.) koja, spajajući vampirsku motiviku i elemente bajke, ne nudi samo komentar na temu nekrofilije upisane u bajku o uspavanoj ljepotici, već i žanra bajke kao sredstva promicanja patrijarhalnih načela i vrijednosti. Jennifer Orme pozabavila se romanom Jeanette Winterson *Sexing the Cherry* (1989.) koji opisuje što se dogodilo s dvanaest kraljevni iz Grimmove bajke “Plesne cipelice” nakon poslovičnog sretnog završetka. *Queer* potencijal Grimmovog teksta kod Winterson se osim na razini sadržaja (neke od kraljevni prkose tradicionalnim rodnim ulogama) ostvaruje i na razini same naracije (prekidi u pripovijedanju, premještanje fokusa, otvorenost priče i dr.). Andrew J. Friedenthal traga za uzrocima relativne marginaliziranosti priče “Snjeguljica i Ružica”, napose lika Ružice, te analizira njegove transformacije u suvremenim reinkripcijama spomenute bajke (ilustrirana knjiga Dana Andreasena *Rose Red and the Bear Prince*, 2000.; kriminalistički roman Eda McBaina *Snow White and Rose Red*, 1985.; i strip serijal Billa Willinghamama *Fables*, 2002.).

Treći tematski blok, u kojem se fokus vraća na tradicionalne bajke, otvara rad Pauline Greenhill, Anite Best i Emilie Anderson-Grégoire. Autorice su istražile načine na koje tzv. *tomboy* junakinje (*često obilježene tjelesnim atributima muškosti poput brade i zabavljene “muškim” djelatnostima poput ratovanja*) engleskih i francuskih bajki subverziraju tradicionalne definicije roda. Rad Catherine Tosenberger u pitanje dovodi tradicionalna tumačenja Grimmove priče “Čarobna ptica”, koja je smještaju u kontekst priča o Modrobradom. Brojnim sličnostima usprkos, spomenute se priče, tvrdi Tosenberger, bitno razlikuju u svom odnosu prema patrijarhatu: priče o Modrobradom ga podržavaju, dok ga “Čarobna ptica”, kroz lik transgresivne junakinje u kojoj autorica vidi utjelovljenje same *queer* teorije bajki, podriva. Joy Brooke Fairfield pozornost je posvetila slabo poznatoj priči braće Grimm “Kraljevna

Mišjakoža”, objavljenoj jedino u prvom izdanju njihove zbirke (1812.). Slično Kosmatoj, transformacije naslovne junakinje (u kojoj Brooke Fairfield prepoznaje trans- i *queer* dijete) nadilaze granice društvenih uloga, vrste i roda. Iz Grimmove “Gospođe Trude”, priče o znatiželjnoj djevojčici koja krši roditeljsku zabranu i posjećuje eponijsku staricu koja je pretvara u cjepanicu i njome loži vatru, Kay Turner iščitava istospolnu žudnju. Odbacujući tradicionalnu klasifikaciju “Gospođe Trude” kao priče upozorenja, Turner staričinu vatru ne tumači kao simbol kazne, grijeha i pakla, već strasti i seksualnog sazrijevanja.

Čini se prigodnim da zbornik koji nudi “drukčiji” pogled na bajke i poziva na “perverznu”, nekonvencionalnu, pa i neodgovornu (u smislu odgovornosti na kakvoj kod istraživanja Grimmovih tekstova inzistira Heinz Rölleke) interpretaciju, djelomično raskida s konvencijama akademske publikacije te u posljednjem tematskom bloku umjesto znanstvenih radova donosi *queer* priče. Prva od dviju priča zapis je šaljive afganistanske pripovijesti o lukavoj ženi, nastao prema pričanju Safdára Tawakkolía (za prijevod i informativan uvod zaslužna je Margaret A. Mills). *Queer* reinskripcija Grimmove priče o nasamarenom đavlu “Grobni humak” iz pera Elliota Gordona Mercera uglavnom vjerno prati Grimmov predložak, mijenjajući jedino mjesto i vrijeme radnje (suvremena njujorška četvrt) te identitet likova (transvestiti). Zbornik zatvara kratak popis tipova priča koje obrađuju *queer* teme.

Mnogostrukost pristupa, metodološke aparature, tekstualnog materijala, pa i tumačenja samog pojma *queer*, te inovativno promišljanje građe čine ovaj zbornik (usprkos neizbježnim fluktuacijama u kvaliteti pojedinačnih radova) vrijednim i dobrodošlim prilogom istraživanju Grimmove zbirke i bajki općenito. O tome da se ovdje predstavljena publikacija već profilirala kao izvor i nadahnuće za daljnja istraživanja svjedoči (između ostaloga) i posebno izdanje časopisa *Marvels and Tales* iz 2015. godine (gost-urednik Lewis C. Seifert) posvećeno upravo *queer* interpretaciji bajki. Usmjeravajući se na one aspekte bajki koje su tradicionalna (heteronormativna) čitanja propustila, a možda i svjesno zanemarila, *queer* interpretacija oprinjere na u poticajnim radovima okupljenima u zbirci *Transgressive Tales* zorno pokazuje da nam i te naizgled (pre)dobro poznate priče još uvijek mogu ponuditi nešto novo i neočekivano.

Nada Kujundžić